

HOEGAARDEN

PERIODIEKE UITGAVE

HEEMKUNDIGE KRING

REDAKTIE:

MAURICE DODION

TIENSESTEENWEG, 19, ZITTAART-LUMMEN

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER:

PIERRE ROTTY

STOOPKENSSTRAAT, 83, HOEGAARDEN

P.C.R. : 88.70.61 - Pierre ROTTY - Stoopkensstraat, 83, HOEGAARDEN

Nummer 7 - 2de jaargang.

Juli, augustus, september 1966.

In dit nummer verschijnen :

1. Folklore over Hakendover
2. Jacobus Van den Bussche
3. De Pastorijstraat.

Heel speciaal dankt het bestuur van de Heemkundige Kring de heer R. Morren uit Tienen. Dank zij hem verschijnt een zeer belangrijk artikel over "Hakendover".

Het museum is toegankelijk vanaf Palmzondag tot einde september, alle zondagen van 2,30 U tot 19 U en op aanvraag bij de konservator, M. Guilluy, Nernstraat, 35, te Hoegaarden.

Algemene toegangsprijs : 5 Fr ..

Vraag steeds een gratis aangeboden museungids. Uw bezoek zal aangenamer zijn.

Verkrijgbaar in het museum :

1. De geschiedenis van Hoegaarden.
J. Vander Velpen, priester
2. Zegelafgietsels van Hoegaarden en van het ganse land,
naar op bestelling.
3. Fossiel hout gevonden te Hoegaarden.

De redakteur

FOLKLORE OVER HAKENDOVER

Meestal is het over de beroende Paardenprocessie van Paasmaandag dat men het heeft of wel over het Dertienmaal. De meeste Dertienmalers doen hun bedevaart op Paasmaandag, maar het eigenlijke Dertienmaal is een gebeurtenis, die zich in de winter afspeelt, namelijk in de nacht van 16 op 17 januari.

Even vóór middernacht verzamelen zich de bedevaarders in de kerk van Hakendover, waar de E.H. Pastoor een korte toespraak houdt en de gelovigen zegent met het Allerheiligste, het is dan klokslag middernacht. Sommige bedevaarders, die van ver komen hebben dan reeds enkele toeren afgelegd van de gang. Na de zegen verlaten de gelovigen de kerk, die achter hen gesloten wordt, en begeven zich dan op weg. Het gaat bij maanlicht of wel met een stallantaarn voorop, in verschillende groepjes, die elk een voorbidder hebben, langs besneeuwde, bevroren of modderige wegen naar het kapelletje van O.L.V. ten Steen te Grinde, onder Tienen, een afstand van ongeveer twaalfhonderd meter. Aldaar aangekomen gaan ze rondom de, eveneens gesloten, kapel en keren dan terug langs dezelfde weg naar Hakendover; weer een gang rondom de kerk en terug naar Grinde.

Deze weg moet dertienmaal heen en terug afgelegd worden, ongeveer 32 km, onder het bidden van menig vaderons, weesgegroet en litaniën en dit bij 't even welk weder, sneeuw, regen of ijzige wind.

Als de dag is ingetreden hebben de meest volhardenden hun dertien toeren gehaald en betreden de kerk, waar om negen uur een plechtige hoogmis wordt opgedragen, het nog aals de zegen met het Allerheiligste. Dan volgt de ondertekening van het guldenboek en dezen die dertien jaar te reke hun bedevaart kwamen doen, krijgen een diploma en medaille, die als een kostbare relikwie bewaard wordt.

Maar 17 januari is ook de feestdag van Sint-Antonius Abt en te deze/gelegenheid is er ook een noveen aan deze heilige toegewijd en ... gelegenheid tot het vieren van een winterkerk.

Iedere dag van deze noveen kwamen de inwoners van een der volgende dorpen, in groep en al biddende, onder leiding van hun pastoor naar de mis, die deze dag speciaal voor hun parochie werd opgedragen. Deze dag bleef voor ieder dorp jaarlijks dezelfde, met soms een éénjarige afwijking, naar gelang de dag van de week waarop de 17de viel, want deze bleef steeds voorbehouden voor de Dertienmalers; de laatste dag van de noveen is voor het dorp St.-Margriete-Houten.

Volgende verlijkingstabel zal u de schikking duidelijker maken:

17 is een woensdag	17 is een zondag
18 donderdag : Wommerson	18 maandag : Tienen
19 vrijdag : Orsmaal	19 dinsdag : Vissenaken
20 zaterdag : Neerlinter	20 woensdag : Overhespen
21 zondag : Ezemaal	21 donderdag : Wommerson
22 maandag : Tienen	22 vrijdag : Orsmaal
23 dinsdag : Vissenaken	23 zaterdag : Neerlinter
24 woensdag : Overhespen	24 zondag : Ezemaal
25 donderdag : St-Margriete-Houten	25 maandag : St-Margriete-Houten

Zeer eigenaardig is het dat dorpen die even nabij of zelfs dichter bij Hakendover liggen nooit processiegewijs afkwamen, als daar zijn Goetsenhoven, Oplinter, Eliksem, Wange en Bost.

Een ander merkwaardig feit is een noveen voor St-Antonius Abt die hier luisterrijk gevierd wordt, alhoewel hier nergens een beeld van

deze heilige te zien is. Vele bedevaarders gaan even devoot knielen voor het beeld van St.-Antonius van Padua.

Deze bedevaart werd bijzonder gedaan om geluk te hebben met het vee in de stallen en op het veld. Tot in 1950 kon men in het kerkportaal nog grote getraliede kisten zien, waarin denkkelijk vroeger graan werd geofferd.

Noveen en kermis zijn in de streek bekend onder de benaming "Hakendoverwijn". De 84-jarige inwonster van Hakendover, Tans van Suskes, beweert in haar jeugd van haar ouders gehoord te hebben dat destijds op deze kermis veel wijn gedronken werd. Maar wijn is steeds een luxueus goedje geweest voor onze volksmensen en zeker voor de buitenmensen. Naar mijn bescheiden mening hebben we hier misschien te doen met een herinnering aan een zeer oud gebruik, namelijk aan de bedevaarders die uit verre parochies overkwamen en zo lang moesten nuchter blijven, na het uitreiken van de H. Communie een glas wijn te laten drinken in de kerk.

Dertiennaal en Hakendover-wijn waren reeds zeer geslonken vóór 1940; er is weinig nieuw leven te bespeuren. In 1954 waren er toch een dertigtal deelnemers voor de nachtelijke tocht van het Dertiennaal. Maar de noveenprocessiën zijn gans verdwenen, de inwoners van de voornoemde dorpen komen nog wel op hun bepaalde dag, snel met de fiets, naar de mis en verdwijnen daarna zoals ze gekomen zijn.

DE BRONWIJDING. - Op de feestdag van O.H.Hemelvaart is er weeral gelegenheid voor de dorpsmensen om kermis op tafel te vieren, dan is het namelijk wat men plaatselijk in het dialect noemt "Bonwéas". Even voor de aanvang van de hoogmis, gaat de E.H.Pastoor, in groot ornaat, onringd van kerkmeesters en koorzangers en voorafgegaan van de dragers der paaskaars, met aan het hoofd van de stoet de "suisse", naar de bron. Deze werd in 1876 versierd met een stenen nis, waarin het beeld van de "Salvator Mundi"; er voor werd toen ook een omheind achtkantig bekken aangelegd met een speciale toegang en een licht hellende gemetselde bodem. Alles wijst er op dat het bestemd scheen om de bedevaarders te laten baden, zoals dit te Lourdes geschiedt, naar dit gebruik heeft zeker nooit ingang gevonden bij de gelovigen, want de oudste inwoners van het dorp, ondervraagd over de aanwezigheid van dit bekken en het gebruik er van, weten daarover niets te vertellen.

Op bewuste dag nu is het bekken en het beeld met vlaggetjes lover en bloemen getooid om deze korte plechtigheid meer luister bij te zetten; de weg van de kerk tot de bron is met zand, gekleurde papiersnippers en vroege bloemen bestrooid. Na de liturgische plechtigheid der wijding keert de priester naar de kerk terug voor het celebreren der hoogmis. Voor vele jaren zocht men naar de "Paasnagel" die volgens oude inwoners in de kaars moest steken en bij de gang naar ~~en van de bron wel eens verloren ging.~~ Wie hem vond bewaarde hem als een grote relikwie. Dit gebruik is reeds zeer vele jaren uitgestorven. Zoals men weet zijn de paasnagels, de vijf gewijde wierookkorels die, ter herinnering aan de vijf heilige wonden, in de paaskaars getoken worden, op Paaszaterdag. Ze worden alom beschouwd als een machtig afweermiddel tegen heksen.

Op O.H.Hemelvaart zijn in ieder huis de naaste bloedverwanten op bezoek, want het is Papkermis. Na het middagmaal komen de

schotels goud ele rijstpap op de tafel en moet daarvan gegeten worden, buikje sta bij. Spottenderwijze wordt dan wel eens gezegd dat rijstpap, klaargemaakt met pasgewijd bronwater, niet kan aanbranden, er wel op doelende, dat in de goei rijstpap geen water nag gebruikt worden.

ANDERE BEWEGINGEN - Gans het jaar door konen er bedevaarders naar Hakendover, als het voor de dieren of de oogst niet is, ja dan is het voor wat anders, bv. . voor het moeilijk tanden maken bij de kinderen. Vroeger werden dan ex-voto's geofferd voorstellende een tandengebit, maar nu alles zich moderniseert, is hier ook een wijziging ingetreden. Nu offeren en jonge moeders tweeendertig aaneengeregen nikkeltjes van 5 cm.

Tegen bedwateren bij groot en klein worden negenden gedaan, voor een zeer oud Mariabeeld dat vereerd wordt onder de zeer vulgaire naam van "Marie de Bedziiker".

Voor kinderen die beginnen te wenen als men ze bezielt is het "Sint-Jan den Huilaard", die genezing moet brengen en te Grinde zeggen de volksmensen soms nog tegen hun schreeuwende kinderen : "Als gij zo blijft schreeuwen zullen we met u naar Hakendover gaan en u met uw bakkes tegen de teen van Sint-Jan den Huilaard duwen".

Deze beide beelden staan weerszijden van de Ecce Homo; er worden ook daar allerhande voorwerpen neergelegd, zoals stukken van kinderdoeken en l-kens, haarklissen en breukbanden. Ook werd, en wordt er nog, met naalden geprikt in de voeten van de Ecce Homo en deze naalden zullen dienen om er gezwollen en zweren mede open te prikken.

Maar het spreekwoord "geen sant in eigen land" blijkt ook hier van waarheid te zijn, want de inwoners van Hakendover hadden geen vertrouwen in hun heiligen en gingen daarom ergens anders om gunsten af te smeken. Voor het vee naar O.L.V. van de Osseweg te Zoutleeuw of St.-Brigita in Roosbeek; voor een zeug of merrie die niet goed met de jongen over de baan kon ging men naar Hocpertingen; voor het zuiveren van gekalfde koeien, naar de kapel van het Heilig Bloed op de Ransberg; voor steenzweren, naar de kapel van St. Job in Ezemaal; tandpijn naar St. Appolonia in Wange; moeilijk wateren bij ouden van dagen, St. Blasius te Wommerson; huidbrand en puisten, St. Genoveva te Oplinter; hoofdpijn, St.-Maurus te Grinde of naar een veldkapel achter de hoeve Boschelle onder Wommerson; voor e neerhoofdieren allerhande, naar St. Gillis te Kuntich; tegen razernij, bij St.-Hubertus te Orsmaal; reumatiek naar St.-Amandus te Stokrooi en speen, naar St. Foillanus te Neerlinter.

Zou hierin misschien de verklaring te zoeken zijn van de door de parochiepastoors georganiseerde processieën naar Hakendover op het feest van Hakendover-wijn, want wij vinden daar al die parochiën terug, die door de inwoners van Hakendover bezocht worden voor hun eigen noden.

Een sage - Volgend verhaal werd mij in de afgelopen winter, verteld door de 75-jarige inwoner van Hakendover gekend onder de naam van Mille den Haan.

Als 15-jarige knaap was ik iedere week in dienst bij een drietal veekooplieden uit Hakendover, om het vee af te drijven dat ze sanen kochten op de Zaterdagmarkt te Sint-Truiden. Eén hunner was in het bezit van een grote vervaarlijke hond, die voor niets of niemand achteruit deinsde, want eens werd de eigenaar 's nachts op de baan aangevallen door een drietal kerels en de hond verdedigde zijn meester zo goed dat de drie aanvallers het op een lopen zetten.

Nu op een zekere zaterdag, rond 2 uur van de nacht, togen we weer als naar gewoonte naar Sint-Truiden, toen eensklaps in de omgeving van "De hek" de hond teken gaf van onrust en het plots op een lopen zett

met de staart tusschen de benen. Wij werden aldus gewaar dat er iets niet in orde was en verborgen ons in de gracht langs de steenweg en zagen eensklaps uit de duisternis een hond opdoenen, zo groot als een klein paard, met twee gloeiende rode ogen, zo groot als ondertassen, en bij het lopen maakte hij een geluid als een dravend paard en uit zijn muil kwamen vlamrende dampwolken. Het beest is ons voorbijgelopen zonder ons te bemerken of gewaar te worden en we hebben wat later onze weg voortgezet met een bang hart en klamme haren? Wat dat eigenlijk geweest is kan ik nu nog niet vertellen, maar onze koopmanshond, die van geen klein gerucht vervaard was, die moet toch gewaar geworden zijn dat het iets was waartegen hij niet opgewassen was en kwam slechts in de loop van de dag thuis.

VERAFTSENIGJUNDIGE KWAKZALVERIJ - Voor een zestigtal jaren, toen de moderne landbouwmethodes niet gekend waren en de grond niet regelmatig met de nodige meststoffen kon voorzien worden en bijzond' er arm was aan kalk en fosfaten, waren de dieren hiervan natuurlijk ook het slachtoffer. Zo een kalf dat niet op zijn poten kon staan moest gesneden wor' en van "de teerworm". Het dier werd ondergehouden en aan het staartuiteinde werd een vil gegeven, waart' men dan een stukje pees wegnam en dan werd de wonde met peper en zout ingewreven om de vurigheid er te doen uitbranden. Ge ziet van hier welke moeite het arme dier deed om op zijn poten te komen en die brandende gloed aan zijn staart te ontlopen. Het is slechts nu, door het modern opgevat landbouwonderwijs, dat de boeren zijn gaan inzien wat de eigenlijke reden was waarom de dieren niet op hun poten konden staan.

JACOBUS VAN DEN BUSSCHE.

Elk jaar wordt in het museum een populair figuur uit Hoegaarden met een speciale stand bedacht. Verleden jaar was dit de koster, Gorgon Van Rickstal, Heden is het de brouwersgast, Jacobus Van den Bussche, bijgenaamd "Soldaï".

Maar wie was nu eigenlijk deze man, die zo gemoedelijk in de volksmond, "Soldaï", werd geheten? Zijn naam was Jacobus Van den Bussche, kortweg "Kobe" genoemd. Hij werd geboren te Jabbeke, in West-Vlaanderen bij Brugge, op 6 maart 1845, als zoon van Petrus Van den Bussche en Sophie Verplancke. Toen hij naar de loting moest, woonde hij echter te Zerkegem. Hij trok een slecht nummer en moest soldaat worden.

Op 2 mei 1865 werd hij dan ook binnengeroepen bij het 7de Linie Regiment te Antwerpen en droeg het stamnummer 28.536. Op 19 juni 1865 ging hij voor de eerste maal naar de schietstand en schoot al zijn kogels naast het doel. Maar de vierde maal dat hij met het geweer mocht schieten, kwamen er 3 van de 5 kogels in de schijf terecht, zodat zijn overste, de Compagnie-kommandant Vandenbosch, zeer tevreden was over de rekrut Kobe.

In zijn militair zakboekje vonden wij zijn persoonsbeschrijving terug: 1,65 m groot, ovaalgezicht, plat voorhoofd, bruine ogen, middelmatige neus, grote mond, ronde kin en blonde haren. Hij liep ook wel enkele lichte straffen op, om "te la t binnen te komen" of "een glásje te veel te hebben gedronken".

Kobe is drie jaar soldaat geweest bij de piotten, een jaar onder Leopold de 1ste en twee jaar onder Leopold de 2de. Dan zweaide hij af en was van de klas. Hij dronk zich een stijf stuk in de kraag en zong van de goede ~~trøe~~ tijd.

In 1870 brak echter de Frans-Duitse oorlog uit en soldaat Van den Bussche werd terug binnengeroepen voor twee maanden. Hij trok met zijn regiment naar de streek van Dinant en Beauraing om er aan de grens de wacht op te trekken. Daar had Kobe het leventje, want van de ganse dag werd er bijna niets gedaan. Zij zagen veel gekwetste Franse soldaten doorvoeren naar Namen, maar van Duitsers zagen zij niets.

Wanneer hij nu met zijn eenheid naar Antwerpen weerkeerde, trokken zij voorbij de streek van Hoegaarden, waar hij het goede bier leerde proeven. Hij bleef in deze streek hangen en huwde er nog hetzelfde jaar, 1870, met Jozefien Andries uit Goetsenhoven, die destijds te Rommerson onder Hoegaarden woonde.

Zij vestigden zich in het gehucht Rommerson, gelegen in de driehoek tussen Hoegaarden, Bost en Outgaarden, op een boogscheut van de spoorlijn Tienen-Namen, gans verdoken tussen groen en grachten, schier onbekend en van de wereld afgezonderd. Een kronkelende en diepe aardeweg leidde naar een kleine hoeve, waar Kobe woonde, die te Hoegaarden de bijnaam "Soldaï" (soldaat), kreeg en als meestergast werkte in de brouwerij Van Herum op de Vroente aan de grote brug.

Vaak verzeelde hij zijn meester naar de herbergen inde omliegende dorpen, waar zij jenever uit een kopje dronken en bier met liters. Maar als Soldaï wat te diep in het glas had gekeken, kon hij in een vlaag van woede op de tafels slaan, dat de pinten er af sprongen. Op zulke ogenblikken durfde niemand hem tegenspreken, want Kobe had een kracht van een paard en een vuist van ijzer. Hij kon brullen als een leeuw, maar innerlijk was hij zachter dan een lam. Kobe was immers een West-Vlaaming,

taai en naarstig.

Uit zijn huwelijk werden vijf kinderen geboren, die allen te Rommerson op het kleine erf het daglicht zagen. Daar leefden zij gelukkig tot wanneer in 1915 de oorlog uitbrak. De Duitsers kwamen ook te Rommerson alle rust verstoren. Zij stalen er het vee van Kobe uit de stal, om het wat verder gaan te slachten. Hieronder bevonden zich een dikke os en een vet kalf. Daarna staken zij de stal in brand en kwamen het woonhuis binnen, waar zij het ereteken van Kobe, zijn kruis als Leopoldist, wa roep hij zo fier was, uit de omlijsting rukten en in hun zak staken.

Vanaf dat ogenblik was Soldaï zeer vergrand op de Duitsers. Op het laatste van de oorlog stierf ook nog zijn zoon, wegens een verkoudheid, ongelopen toen hij Franse soldaten naar St.-Truiden moest voeren.

In 1929 was Kobe's vrouw gestorven, een zware slag, want vanaf toen woonde hij gans alleen op de kleine hoeve te Rommerson. In 1934 toen Kobe 89 jaar was geworden, kreeg hij het bezoek van mensen uit de perswereld, die over het bestaan van "Soldaï" hadden gehoord. Zij vonden hem in zijn huis, gezeten aan de tafel achter een grote kop koffie. De zitkamer was net en zindelijk, zoals dat op een boerenhof de gewoonte is. Op de schapraai stonden een kruisbeeld onder glazen bol en een St.-Antonius, alsook een petroleumlamp. De elektriciteit was nog niet tot in de hoeve van Kobe doorgedrongen.

Kobe zag er nog flink uit voor zijn hoge ouderdom, hij hoorde goed, had nog een flink uiterlijk en fris geheugen. Snel stond hij dan ook de journalisten te woord, die hem allerlei vragen stelden. Welke oude mens vertelt niet graag over die goede soldatentijd, de oorlog van 1870 en de streek van Hoegaarden, waar hij zijn Jozefien leerde kennen en aan het bier bleef plakken.

Hij sprak over zijn vrouw en kinderen, die hij zo treffelijk had groot gebracht en ook over zijn vrienden en kennissen en zijn oude baas, de brouwer Van Nerum, met wie hij duizende liters bier en jenever had gedronken.

Maar laten wij liever Kobe zelf aan het woord.

- En wat doet ge nu om uw dag door te krijgen Kobe ?
- Wel, zo stillekens op het pachthof helpen en in de hof wat frutselen, want werken heb ik genoeg gedaan in mijn leven.
- Leest gij ook het dagblad ?
- Lezen kan ik niet en dat is spijtig. In onze tijd was er van naar school te gaan nog niet veel spraak, we moesten hard werken om er te komen, want het waren slechte jaren. Maar de mensen die nu bij mij wonen lezen mij de krant voor en dat hoor ik graag, bijzonder als er geschreven wordt over andere Leopoldisten. Dan voel ik mijn jonge tijd herleven.
- Gaat gij nog uit Kobe ?
- Soms ga ik 's avonds en 's zond'gs in de namiddag in de herberg hier-naast een pintje pakken of een kaartje trekken, want van drinken sterft een mens immers niet, maar ver kan ik niet meer gaan, mijn rechterbeen is stijf van de reumatiek, doch van hert en appetijd ben ik nog zo kloek als gij, zegt Kobe fier.
- Soms krijg ik wel eens een draaiing maar dan drink ik een sterke kop koffie en daarmee is dat onmiddellijk door.
- En rookt gij ook nog een flink pijpje ?
- Nee, dat heb ik nooit gedaan en gesjikt ook niet. Ik heb ook geen enkel uur ziek te bed gelegen, een dokter kwam er nooit aan mijn hof,

naar van 'n ferme pot bier, ben ik nimmer vervaard geweest, dat kan geen kwaad hé, als men maar de maat weet te houden.

Toen de journalisten afscheid namen, dankte "Soldat" ontroerd om al die eer en twee dikke tranen rolden over zijn gerimpeld wesen. De journalisten trokken daarop naar zijn dochter, die te Hoegaarden op de Beek een kraaknette en deftige herberg openhield. De vrouw was getroffen toen zij vernam, dat deze menschen haar oude vader hadden bezocht.

- Ja, zegde zij, 't is toch jammer, hij zou het hier bij ons zo goed kunnen hebben, maar hij wil er niet van weten. Een oude boom mag niet verplant worden, heeft hij al zo dikwijls gezegd, maar dagelijks ga ik hem bezoeken.

Twee jaar later, in 1936, overleed Kobe in de ouderdom van 91 jaar. Met hem verdween uit Rommerson en Hoegaarden een man, die onder twee koningen diende en er vier op de troon zag komen. Hij was een echte Leopoldist, die er tot op zijn laatste dagen van droomde nog eens een ereteken op de borst te mogen dragen.

In het museum te Hoegaarden werd Jacobus Van den Bussche dit jaar in herinnering gebracht. Men kan er zijn persoonlijke voorwerpen, waaronder zijn sabel, bewonderen, evenals andere zaken die eens in de kleine hoevele te Rommerson in het dagelijks leven door Kobe en Jozefien werden gebruikt.

Uit eerbied voor deze mens heeft de Heemkundig Kring en de beheerder van het museum, aan Kobe een stand gewijd. Daar rusten nu de relikken van een West-Vlaming, die Hoegaarden boven alles verkoos.

Langs deze weg richten wij onze oprechte dankbetuigingen aan Mevrouw Van Merum - Schoofs, kleindochter van Soldat, die ons in de mogelijkheid stelde de stand in het museum in te richten en dit artikel te schrijven.

Haast U om deze stand van "Soldat" een laatste maal te gaan bekijken, want einde september wordt hij verwijderd.

H. VAN MERUM

DE PASTORIJSTRAAT

Bronnen.

1. Geschiedenis van Hoegaarden.

J. Vander Velpen, priester.

2. Familieschoon.

Genealogisch en biografisch familietijdschrift
van het oude Hoegaardse geslacht Van Nerum.

Nu is de Pastorijstraat een eenzame en stille straat. Maar zeer lang geleden, in de 18de eeuw, de gouden eeuw van Hoegaarden, was deze straat de voornaamste en de drukste van onze gemeente. Toen heette zij de Molenwegh, ontstaan uit een veldweg komend uit Nerm en dwars door de velden lozend. De Molenwegh lag droog en het regenwater vloede normaal weg. Tientallen boeren uit Nerm, Houtem en het centrum gebruikten hem dagelijks om naar de molen van Steenberge te rijden of het Hoegaards bier te vervoeren. Want toen waren de meeste landbouwers uit ons dorp boeren-brouwers. De molen van Steenberge, de Grote Molen, lag rechts van de brug over de Grote Gete. Later kreeg de Molenwegh een nieuwe naam, de Knorrestraat. Naar het schijnt woonde daar een knorrige vent, de "Knor" gchoten en vandaar de Knorrestraat. Jaren nadien werd het de Pastorijstraat.

Maar voor het zo ver was, is een hevige dorpswist in Hoegaarden ontstaan bij het aanleggen, het kasseien van de Molenwegh in 1749. De kom van Hoegaarden lag immers op het kruispunt van twee belangrijke wegen : de oude Romeinse baan, Tienen-Nijvel, dus komend van Tienen en doorlopend in de Tommestraat, en de oude "heerbaen", uit het land van Luik, langs de huidige Ourystraat, de Doelstraat, de Putzeysstraat, de Gasthuisstraat, de Kauterhof, zo naar Leuven en Wavre. De straten van Hoegaarden waren toen niet gekasseid en de huidige Doelstraat was 's winters en 's zomers herschapen in een echte modderpoel. Daarentegen lag de Molenwegh droog. Het was nodig om in Hoegaarden goede straten te hebben voor de drukke bierhandel, voor de Hoegaard. Nu waren er twee mogelijkheden om de verbinding met de steenweg op Tienen tot stand te brengen : ofwel langs onder, langs de Doelstraat, ofwel langs boven, langs de Molenwegh. De Regentie met Servatius Sweerts aan het hoofd, door Luik aangesteld voor het leven, geeft in het voorjaar van 1749 het bevel om de Molenwegh te kasseien. Maar de tegenpartij, de partij van de ongeletterden komt in opstand. De werken worden onderbroken. De oppositie verlangt het kasseien van de Doelstraat. Zij wordt opgehitst door de politieofficier uit onze gemeente, Guillaume Van Simphoven, de tussenpersoon tussen Luik en Hoegaarden. Hier daagt nu de brouwersvete op, tussen G. Van Simphoven en Carolus Van Nerum. Carolus Van Nerum, de vriend van Servatius Sweerts, de grote gemeentesekretaris, heeft immers met dezes hulp G. Van Simphoven overvleugeld. Vandaar de ophitsing, de dorpsruzie, de rijd tegenover de populariteit en het gezag der Regentie. Carolus Van Nerum heeft zijn herenwoning op de Molenwegh in 1747 laten bouwen, hij wenst zeker een gekasseide straat en weer komt de vrien-denpolitiek te voorschijn. Vandaar het tweede facet van de opstand gedirigeerd van achter de schermen door G. Van Simphoven. Maar Luik geeft in 1750 ook het bevel om de huidige Doelstraat te kasseien, alhoewel daar bijna niemand woonde. Daarmee werd het oproer tegen de

Regentie ongedaan gemaakt. Toch blijft de Pastorijstraat de historische straat, de eerste straat van Hoegaarden uit het verre verleden, de straat van de rijken, van de patriciërswoningen uit onze gemeente.

Want laten wij op de top van de Pastorijstraat even de Molenwegh van uit de 18de eeuw in ogenschouw nemen. Beginnen wij met de hoeve Smolders, het huis Dumont en nu komt het. Rechtover de woonst van Achilles Kockelberghs prijkte in de 16de, de 17de en de 18de eeuw een zeer grote en uitgestrekte boerderij "Terne du Paradis", in het Nederlands de Paradijshoeve. In de 17de eeuw woonde daar de ouders van Servatius Sweerts en in 1713 werd er hun zoon geboren, die later de voornaamste sekretaris-griffier van Hoegaarden werd. De Paradijshoeve strekte zich uit van aan de kerkmuur en langs de onderkant tot aan de bocht van de straat, het veel achterliggend goed, palend aan de huizen van de toenmalige Koffiestraat, nu Arthur Putzeysstraat. Van uit de hoeve liep een weg recht naar de kerk toe, zodat de bewoners niet op de straat moesten komen om naar de mis te gaan. Wat een charme, een rijkdom, een ontzag mocht van deze "Terne du Paradis" hebben uitgestraald ! Het zou het stamhof der Sweertsen zijn geweest. In oude oorkonden werd het pachthof "Terne du Paradis" geheten en dateert beslist uit de 16de eeuw. De oude, eiken balkenzoldering boven de nog bestaande inrijpoort zijn daarvan de ware getuigenis. Jukke Bams reed jarenlang met zijn schimmel langs dezelfde poort naar binnen. Vermits de Sweertsen als grootouders der Hoegaardiërs worden beschouwd, mag men gerust zeggen, dat de Paradijshoeve, het Hoegaardse stamhuis is. Maar in de 19de eeuw is de hoeve teloorgegaan, werd de eigendom verkaveld en kwamen de delen in 't bezit van de familie Vandermolen en Stockmans.

Wat verder in de Molenwegh stond " 't Cleyn Paradis". Dat was geen hoeve, maar wel een herberg en een afspanning. " 't Cleyn Paradis" was gelegen aan het Paradijsstraatje en behoorde in 1636 toe aan een zekere Joannes Van Nerum. Het gebouw werd nochtans in 1636 in brand gestoken door voorbijtrekkende Hollandse en Franse troepen. Het was de woonst van de kapelmeester der bidplaats van Hoegaarden. Door zijn benaming kan het wel in betrekking gebracht worden met de Paradijshoeve. Was het misschien een bijgebouw van het pachthof der Sweertsen? In de 18de eeuw was het de verzamelplaats van de schopenfamilies. Zij woonden immers bijna allen op de Molenwegh. Daar werden de bestuurszaken voorafgaandelijk besproken, alvorens hun stem uit te brengen in het raadhuis, het huis Sint-Nicolas op de Houtmarkt, ons eerste gemeentehuis. Later in de helft van de 19de eeuw werd het bewoond door Hubert Collart en diende als oefenzaal voor de muziekharmonie "Les Mélomanes de la Grande Ghète". Daar speelde men het eerste concert en bal, en werd de vlag plechtig ingehuldigd. Na de scheuring van de muziekmaatschappij bleef " 't Cleyn Paradis" het officieel lokaal van de katholieke muziekvereniging. In 1872 kwam het terug in 't bezit der familie Van Nerum tot in 1941 met vruchtgebruik aan Achilles Meddaerts, gemeenteontvanger van Hoegaarden die er samen met zijn vrouw Anastasie Van Nerum heeft gewoond. Dit huis, waar zich veel lokale geschiedenis heeft afgespeeld, werd zeker voor 1600 gebouwd, en maakte samen met de Paradijshoeve de enige bebouwde gedeelten uit van de Molenwegh vóór 1740.

Ongeveer in de helft van de Molenwegh prijkte een pracht van een patriciërshuis, nu de pastorij. Het was de voormalige woonst van

meester-brouwer, Carolus Van Nerum en Barbara Sweerts, zijn gade en tevens de oudste zuster van Servatius Sweerts. Zij lieten dit herenhuis bouwen in 1747 en achter in hun tuin een gloriëtte oprichten met uitgang in de Doelstraat. Nu dreigt dat pittoreske tuinhuisje tot puin te vervallen. Arn Hoegaarden, dat zoveel cultuur-schoon laat te loorgaan ! Hun grote hoeve met paenhuys, dit is brouwerij, was immers gelegen in de Vroentestraat. Het jaartal in de gevelsteen boven de poort van het herenhuis en het wapenschild van Carolus Van Nerum zijn nog zichtbaar. Het blazoen in witte Gobertangesteent werd tijdens de Franse Revolutie gedeeltelijk weggebeiteld, alleen de kroon en de flankbekleding van het schild zijn nog overgebleven. Want alles wat betrekking had met royalisme en aristocratie was zeer gewariglijk tijdens de Franse Revolutie. Nu is deze woonst geklasseerd sedert 25 maart 1938. Ik zei het al : om reden dat Carolus Van Nerum en andere grote brouwers op de Molenweg hun woonst bouwden en de straat lieten kasseien, want al de andere straten van Hoegaarden waren toen nog echte modderpoelen, braken in 1749 de dorpswisten uit, uitgelokt door de oppositie van Simphoven. De uitgewerkte eiken deuren van de herenwoning wijzen nog op de vergane praal en pracht. Na de Franse Revolutie kwam het patriciërshuis in 't bezit van de gemeente en werd als pastorie ingericht.

Rechtover de pastorie staat nu het huis Van Bever. Het werd pas gebouwd na de Franse Revolutie, vermoedelijk door Martin Stockmans en was later de eigendom van brouwer en jeneverstoker Stapel.

Naast het Paradijsstraatje flankeren twee monumentale woonsten onze huidige pastorie : het huis van architect Stockmans en dokter Robert. Met prachtige lusttuin tot aan de Doelstraat, werden ze eveneens gebouwd na de Franse Revolutie door Jacobus Botson, en gingen later over op de familie Stockmans.

Maar op het einde van de Molenweg pronkt lijk een vesting, de hoeve "Refugie der 11.000 maegden", een juweel van een boerderij. In 1748 lieten meester-brouwer Bernard Vandermolen en diens zoon Nicolaes, dit pachthof daar bouwen. De prachtige muursteen boven de inrijpoort getuigt nog van de oude legende van het St.-Ursulamirakel. Nopens deze legende doen vele verschillende verhalen de ronde, maar het meest verspreide zegt, dat er in vroegere tijden in dit pachthof 11.000 maagden zouden verbleven hebben, die in een orde samenleefden om aan het slecht van de wereld te ontsnappen. Toen op zekere dag rovers binnenvielen om de maagden te schaken en wellicht om verborgen schatten te stelen, verscheen St.-Ursula en allen sloegen op de vlucht. Rond 1860 was de "Refugie der 11.000 maegden" in 't bezit van de familie Coenegras, maar kwam later terug aan de nakomelingen van het geslacht Vandermolen. In de schaduw, links van deze hoeve, staat een gewoon huisje, een annex van het pachthof. Toch is deze eenvoudige woning niet van alle belang ontbloot. Want daar woonde de laatste belienan uit Hoegaarden, namelijk Servatius Sweerts, de schoonvader van koster Van Riekstal. Hij was de vertrouwensman van de Regentie, hij wist de belangrijke beslissingen voor de bevolking en het minste vermoeden van had.

Aan de overzijde van de Molenweg, die verlengd werd door de Tommestraat heen, lag het blok van de huidige hoeve Cipers. Het reikte toen tot aan de herenwoning van Carolus Van Nerum. Daar woonde Servatius Sweerts, de grote leider van de Regentie. Doch dat is voor later.

Maar spijs de vervlogen eeuwen, zingt nu nog de stilte, de zalvende stilte van de Pastorijstraat, het lied van de oude Molenwegh met zijn historisch verleden, een jubelzang uit de gouden eeuw van Hoegaarden. Het lijkt wel een verre groot, vol heinwee en stille devotie, aan deze rijke patriciërs van weleer.

G. VANDERMOLEN

Het hoekje van de konservator.

De gekende maatschappij "De Matigheidsbond", is ontbonden. De laatste leden overhandigden mij hun vlag tijdens een korte plechtigheid in het museum. Met de aanvaarding van die vlag is er weer een hoofdstuk van Hoegaarden afgesloten. Hoegaarden is een brokje folklore armer. Hoegaarden is een stukje cultuur kwijt. Ik weet het nog heel goed, toen ik zowat 6 jaar oud was, mocht ik mee naar de zaal van "Chaal Prom". Daar voerde de Matigheidsbond een toneelvoorstelling op: "En waar de ster bleef stille staan". Dat was een gebeurtenis. Er moesten plaatsen geweigerd worden. Dat was mooi. Die tijd is voorbij. Wij beleven nieuwe tijden. De oorlogen hebben hun sporen achter gelaten. Wij leven nu veel te snel. De jeugd wil nog sneller leven. Wij kunnen de machine niet meer volgen. Indien wij de rust in het hart kunnen bewaren, dan is deze tijd beter dan vroeger. Weinig jonge mensen kunnen nog spontaan warm lopen voor iets moois, iets goeds, iets waar een beetje werk aan is...en volhouden. De meeste oudere maatschappijen, gildes en verenigingen zijn ten dode opgeschreven, omdat er niet genoeg jongeren te vinden zijn om de taken over te nemen. Wij leven in een nieuw tijdperk. Hebben zij gelijk? ongelijk? Ik laat de vraag open. Ons museum is vol van dingen, die vroeger beschouwd werden als onmisbaar. De techniek rukte aan. Er op en er over. Wat dertig jaar geleden nog opgang maakte, is nu door de jeugd onbegrepen rommel in het museum geworden. De Matigheidsbond is de geschiedenis van Hoegaarden ingetreden. Het was een goed idee om de vlag aan het museum toe te vertrouwen. Zij zal bewaard blijven als een subtiel aandenken voor hen, die na ons komen. Moesten er leden van de bond nog in het bezit zijn van voorwerpen van welke aard ook, die de herinnering aan de maatschappij wakker zouden kunnen houden, ook die voorwerpen krijgen dan hun plaatsje. Nog meer, mag ik vragen een historisch verslag over de stichting, het doel, de werking, de hoogtepunten enz. op te stellen of ons te vertellen. Wij zouden een mooi artikel kunnen opnemen in dit heerkundig tijdschrift. Er zijn zeker mensen die beschikken over voorwerpen, die herinneren aan dokter Smeesters. Wij zouden de Voorzitter als onderwerp kunnen nemen als "figuur van het jaar". Zo zou het museum in staat zijn de nagedachtenis van de dokter te eren.